

ЕКОЛОШКИ АСПЕКТИ У ЗАКОНИМА О ШУМАМА ПОСЛЕ II СВЕТСКОГ РАТА у СРБИЈИ

МР ЉИЉАНА КЕЧА
ДР НЕНАД РАНКОВИЋ

Извод: У раду се приказује преглед закона о шумама после II светског рата у Србији до данас, са посебним освртом на чланове закона и новине које су биле уведене у сваки од њих, а које третирају неки од еколошких аспеката шумарства.

Кључне речи: закони о шумама, екологија, шумарство.

ECOLOGICAL ASPECTS IN FOREST LAWS AFTER
THE SECOND WORLD WAR in SERBIA

Abstract: A review of Forest Laws in Serbia after the Second World War to the present date is presented, with special reference to the Law articles and innovations introduced to each of them, which treat some of ecological aspects of forestry.

Key words: Forest Laws, ecology, forestry.

1. УВОД

Природни ресурси на планети су близу границе исцрпљивања, тако да озбиљно планирање будућности сваке државе почива на њеној способности да савлада изазов еколошке кризе. Глобални карактер коришћења природних ресурса условљава потребу заједничког деловања државе у решавању еколошких проблема на основу међународних искустава. У том смислу се шуме, као важан природни ресурс, због своје непроцењиве вредности, и бројних функција и користи за целокупно друштво, свуда третирају као добро од општег друштвеног значаја.

Такав однос према природи има и свој административни аспект, који се испољава кроз правно регулисање оних најважнијих норми везаних за животну средину. То подразумева и постојање одговарајућих стандарда и норматива за емисију загађујућих супстанци, утврђивање споразума органа локалних власти, као и санкције за нарушавање норматива, правила и закона од стране органа управе и физичких лица. У складу с тим, посебна пажња се посвећује и заштити шума, нарочито због њиховог сложеног еколошког значаја, који је схватљив већ из прости чињенице да су шуме ствараоци велике количине кисеоника у атмосфери, али и својеврсни филтери ваздуха. Из тог разлога, логично је, да се правна регулатива која се односи на шуме усмери, између осталог, на заштиту и очување овог обновљивог ресурса.

Наведени су основни разлози да се сагледају и анализирају законска решења везана за еколошки аспект шумарства, са тежњом да се утврде

мр Љиљана Кеча, асистент, др Ненад Ранковић, редовни професор, Универзитет у Београду - Шумарски факултет, Београд

најважније промене у односу према шумама које имају еколошки карактер током периода после II светског рата, да се установе евентуалне правилности у тим променама и сагледају могући узроци усвојених правних решења и њихове последице.

2. ЗАКОНИ И КОМЕНТАРИ

2. 1. Општи закон о шумама од 13. 12. 1947. године

§7 - „Шумски предели нарочитих природних лепота, као и они историјског или научног значаја, могу се прогласити за националне паркове“.

§8 - „Све постојеће шуме морају се одржавати“.

§11 - „Ако се на шумском дрвећу појаве штетни инсекти или заразне болести, надлежни државни орган за шумарство, као и совјетник и посредник шуме дужни су одмах предузети потребне мере да се зараза сузбије и ошклони“.

§12 - „На земљишта која су одређена за пошумљавање или подмлађивање шуме, као и младе шуме, стока се не сме пуштити“.

§14 - „У циљу заштите привредних, здравствених и других интереса или интереса појединих лица, одређене шуме или њихови делови могу бити проглашени, за стално заштитне или за привремено заштитне шуме“.

§18 - „У заштитним шумама не сме се вршити чиста сеча, изузев сече ситних багрених шума“.

§19 - „Свака сеча шуме мора се вршити на начин којима се не угрожава рационално подмлађивање и гајење шуме“.

§33 - „У циљу трајног снабдевања шумским производима шумска газдинства управљају државним шумама по начелу трајности приноса у оквиру шумско-привредних подручја и области“.

Поред овог закона, велики значај са еколошког аспекта за шумарство имало је и проглашење појединих шума за националне паркове. Тако су се за националне паркове могли прогласити шумски предели изузетних природних лепота, као и они предели који имају историјски или научни значај.

Од еколошког значаја у области шумарства је и Закон о заштити и унапређењу постојећих шума. На основу овог закона све постојеће шуме морају се одржавати и неговати, било да су оне под управом државе или у приватној својини. Дакле, може се закључити да је у овом периоду значај приватних и државних шума, као и унапређење њиховог стања било од велике важности.

Да би се шуме могле одржавати, донет је Закон о забрани крчења и пустошења шума, где је крчење шума дозвољено само уз гранични појас и то уз одобрење Министра одбране. Овим законом се дефинишу и органи управљања државним шумама, а основни орган је шумско газдинство („...Шумско газдинство има нарочито за задатак: подизање, гајење, уређење и искоришћавање шума, мелиорацију шумског земљишта, изградњу и обнову шумских саобраћајних средстава и дрвно-индустријских уређаја“). На основу овога може се рећи да шумско газдинство има дво-

струку улогу, са једне стране да спроводи еколошку заштиту шума, а са друге привредну функцију. Са еколошке стране гледишта, запослени у шумском газдинству имају задатак да подижу, гаје и уређују шуме, а са друге стране, они исту шуму користе и припремају за даљу прераду у оквиру дрвне индустрије.

2. 2. Закон о шумама од 18. 02. 1950. године

§2 - „Као шуме, у смислу овог закона, сматрају се и земљишта:

- 1) која нису трајно способна за дружу врсту културе осим за гајење шума;
- 2) која по свом положају, конфигурацији, физичком и хемијском саставу и климатским условима најкорисније служе народној привреди и другим општим интересима ако су под шумском културом;
- 3) шумски расадници, пољопривредна и друга земљишта која посредно или непосредно служе унапређењу шумског газдовања“.

§6 - „У циљу унапређења и рационалног искоришћавања задружних и приватних шума, држава врши надзор над њиховим подизањем и над њиховом експлоатацијом“.

§7 - „Шумски предели нарочитих природних лепоћа они историјског или научног значаја могу се законима прогласити за националне паркове“.

§8 - „У циљу унапређења здравствених и хигијенских прилика и стварања масовних излештишта и одмаралишта, могу се издвојити поједине шумске површине и прогласити за народна излештишта или образовани шумски појасеви око насеља и бања“.

§11 - „Пушхошење шуме је кажњиво“.

§27 - „Свака сеча и прерада дрвета мора се проводити тако да се најбоље и најрационалније искористити сечива маса шуме, а дрво преради са најмање отпадака у највредније сортимените“.

§35 - „У циљу што рационалније искоришћавања продуктивне снаге земљишта пошумиће се обешумљене површине шумског земљишта, кршеви, золети и живи јесак, као и земљишта која по своме положају, конфигурацији, физичком и хемијском саставу и климатским условима најкорисније служе народној привреди и другим општим интересима кад су под шумском културом“.

§37 - „Држава ће помагати пошумљавање задружних и приватних земљишта. Обим и начин помоћи зависиће од економског стања власника“.

§38 - „Шуме које су услед прекомерне сече, кресања, брста или наше преворене у шикаре, као и шуме које су запуштене и закржљале, морају се обновити односно побољшати“.

§39 - „У циљу што бржег пошумљавања и мелиорације шума могу се поједини делови државних непошумљених земљишта и золети, као и запуштених шума и шикара додељивати бесплатно на управу и искоришћавање задругама, под условом да их пошуме односно преворе у вредносне шуме“.

Неки чланови овог закона слични су, а донекле и исти као у претходном закону. У оба закона јасно се наглашава аспект заштите и унапређења шума, као и то да се шуме изузетних природних лепота, од историјског и научног значаја могу прогласити за националне паркове. Овде је влада донела закон да држава може да врши надзор над приватним и задружним шумама у циљу њиховог унапређења и рационалног коришћења, као и да се шуме које се налазе на земљишту склоном заслањивању, забаривању, огољавању и шуме на кршу, морају прогласити стално заштитним шумама. Такође, наглашено је да се ретке, проређене или скупоцене врсте дрвећа или поједина стабла која имају нарочиту вредност по својој лепоти, старости или другим својствима, не смеју сећи и стављају се под заштиту државе.

Шуме које су услед прекомерне сече, кресања или паше претворене у шикаре, морају се обновити, односно, њихово стање се мора побољшати. Такве шуме се додељују бесплатно на газдовање задругама, под условом да их оне пошуме и својим радом претворе у вредне шуме. Овом мером држава стимулише и субвенционира шумарски сектор, што повољно утиче на унапређење стања шума.

2. 3. Закон о шумама од 17. 12. 1955. године

§1 - „Све шуме у Народној Републици Србији, као добро које служи опшћим интересима заједнице, налазе се под заштитом државе“.

§3 - „Шумама се управља и газдује тако да се постојеће очувају, да се обезбеди трајности шумске производње и највиши приноси, као и да се спречи деградација шума и ерозија земљишта“.

§12 - „Крчење шума односно трајно одузимање земљишта од шумске културе забрањено је“.

§15 - „Прекомерно искоришћавање шума као и свака радња којом се угрожава опстанак шума или трајности шумске производње представља кривично дело и кажњава се као кривично дело“.

§23 - „Сеча шума може се вршити на начин којим се не угрожава рационално газдовање, подмлађивање и гајење шума“.

§25 - „Сеча Панчићеве оморике, мунике, тисе и мечије леске као и других рејких, проређених и скупоцених врста шумског дрвећа забрањена је“.

§32 - „Шумска сечишта морају се одмах, а најдаље у року од три године после обављене сече пошумити“.

У овом закону шума је дефинисана као добро које служи опшћим интересима друштва и као то добро она се ставља под заштиту државе. Овде се по први пут стављају у исти ранг друштвене и приватне шуме, с тим да је прецизирано ко и на који начин њима може управљати. Наглашено је да је прекомерно искоришћавање шума, као и свака радња којом се угрожава опстанак шума, кривично дело, те на основу тога, кривац се може казнити новчаном казном или казном затвора. Самим тим и чиста сеча је забрањена, осим у неким случајевима где су прописани услови за њено обављање. По први пут се експлицитно забрањују чисте сече и наводе изузеци од тог правила, као и услови за њихово обављање.

Неколико чланова овог закона посвећено је обавезном пошумљавању. Јасно се наводи да се шумска сечишта морају одмах, а најдаље у року од три године после сече пошумити, а одговарајући орган управе за пошумљавање може одредити рок и начин пошумљавања. Овај закон важи и за власнике приватних шума. Уколико се он не придржава наређеног пошумљавања, одређени орган може наредити да се пошумљавање изврши, а сав трошак сноси власник шуме. Из овога се може јасно видети да држава, поред својих шума, може да врши интервенције и у приватним шумама, иако оне нису у њеном власништву.

2. 4. Закон о шумама од 26. 04. 1961. године

§1 - „Шумама се газдује иако да се посебне трајности и повећање њиховог приноса и да се оствари намена постојећих шума“.

§3 - „Шуме са посебном наменом јесу:

- 1) шуме које представљају нарочите редкости или лепоће, или су од посебног научног или историјског значаја;
- 2) шуме намењене за излетишта;
- 3) шуме намењене научним истраживањима, настави, војним потребама и другим потребама утврђеним посебним прописима“.

§26 - „Забрањено је пушење и крчење шума, подкресивање стаба и свака друга радња којом се може угрожити опстанак шуме“.

§32 - „Од дивљачи се могу зајити оне врсте и у оном броју који не ометају правилно газдовање шумом“.

§35 - „Организације које газдују шумама и сопственици шума у грађанској својини дужни су да предузму мере ради заштите шума од пожара и других елементарних непогода, биљних болести, инсеката и других штета“.

У претходним законима, који су изашли после II светског рата, појам шуме није био предмет прецизнијег дефинисања. То је први пут урађено у овом закону, а уз то се посебно се наводи и принцип трајности приноса, у чијој основи је, поред економске, истакнута и еколошка компонента. Такође, врши се и прецизно разграничење шума према намени. Ради што боље заштите шума, у закон су укључени и ставови о забрани пуштошења и крчења шума, као и свака друга радња којом се губи приносна снага шума или угрожава опстанак и намена шума.

Народна скупштина је донела пропис о врсти и броју дивљачи која се могу гајити у шуми, а да се при томе не омета правилно газдовање шумом. Врста и број дивљачи одређује се шумско-привредном основом, у складу са прописима о ловству.

У овом закону о заштити шума организације које газдују шумама и сопственици шума у грађанској својини, дужни су да предузму одговарајуће мере заштите шума од пожара и других елементарних непогода, биљних болести, инсеката и других штета. Извршене су допуне о заштити шуме од пожара и донете су посебне мере за спречавање пожара као што су обезбеђивање потребних количина воде, постављање осматрачница, организовање осматрачке, извештајне и ватрогасне службе, итд.

2. 5. Закон о спровођењу основног Закона о шумама од 18. 11. 1961. године

§4-8 - Дефинишу се поступци газдовања заштитним шумама и шумама са посебном наменом.

§18 - „Сеча сџабала Панчићеве оморице, шисе и мечије леске није дозвољена. Изузетно сџабала ових дрвећа, ако су сува или толико ошћећена да им предстоји непосредно сушење или предсџављаљу лељло заразе или шћейћних инсекаћиа, мољу се сећи уз одобрење оћшћинских орљана уйраве надлежнољ за шослове шумарсџива“.

§19 - „Паша и жирење у шумама може се дозволићи ако се шиме не уљрожава ѓајење и оћстанак шуме. Жирење се може дозволићи само у храсћовим, буковим и кесћеновим шумама“.

§20 - „Забрањено је кресање лисника у шумама, кољима ѓаздују орљанизације. Шуме у ѓраћанској својини кољима ѓаздују соћсћвеници мољу се корисћићи за кресање лисника само ако су за шу сврху одрећене“.

§23 - „Дефинише закон о зашћићи шуме од шожара као и о објекћима кољи се налазе у шуми или у њиховој близини, а у сћалном су конћакћу са вайром, ћа на шћај начин предсћављаљу оћасносћ од шожара за шуму“.

§25 - „Ради сћречаванња шожаве и ширења шожара, шћейћних инсекаћиа и билћних болесћи и шћейћнољ дејсћива већра, снеља, и друљих елеменћарних нећољода, у шумама се шредузимају одљоварајуће мере“.

§26 - „Накнада шћейће шочињене у шумама кољима ѓаздују орљанизације обрачунава се шо ценама одрећеним у ценовнику“.

Овај закон донет је веома брзо након основног (у истој календарској години) и чине га неке допуне и измене основног Закона о шумама. Допуне чине чланови кољима се дефинише поступак образовања шумско-привредних подручја и доношење шумско-привредних основа, обавеза увоћења шумског реда, као и чланови у кољима се шума проглашава за зашћитну или за шуму са посебном наменом. У овим допунама дефинисан је детаљан начин газдовања шумама, као и актери кољи су обавезни да га спроводе.

У оквиру дела закона кољи разматра зашћиту шума нормирана је и накнада штета које су почињене у шумама. Висина одштете се одрећују у случају противправног крчења или чисте сече, а обрачунавају се по ценама одрећеним у ценовнику.

2. 6. Закон о изменама и допунама основног Закона о шумама од 17. 03. 1965. године

§1 - „Шуме и шумска земљинића уживају шосебну зашћићићу одрећену законом“.

§2 - „Шуме се морају одржаваћи и обнављаћи шћако да се шћрајно очува њихова вредносћ и обезбеди шћрајносћ и сћално шовећанње шћрасћиа и шћриноса као и њихове оћшћекорисне функције“.

§24 - Извршена је допуна истог члана основног закона, где се дефинише садржај о мерама које организације морају предузети за унапрећивање шума.

§27 - Извршена је допуна истог члана основног закона, где се јасно дефинише садржај о забрани пустошења и крчења шума, као и о забрани се-

че ретких врста дрвећа, паша, брст, жирење, кресања лисника, скупљања шушња и маховине као и друге радње којима се слаби приносна снага шуме и шумског земљишта или угрожава опстанак или намена шуме.

§436 - „Приликом арондације и комасације шума може се вршити замена шуме и шумског земљишта пољопривредним земљиштем и обрнуто“.

У односу на основни закон, у овом закону извршене су бројне допуне и измене. Измењени су основни чланови о шумама у коме шуме уживају посебну заштиту одређену законима, као и то да се шуме морају одржавати, неговати и обнављати тако да се очува њихова трајна вредност и стално повећање приноса и прираста. Промењен је и члан о заштити шуме, тј. о забрани пустошења, крчења шума и чисте сече, која није предвиђена шумско-привредном основом. Једна од новина у овоме закону је појам арондације и комасације шума и могућност њиховог превођења у пољопривредно земљиште и обрнуто.

2. 7. Закон о шумама Републике Србије од 06. 05. 1967. године

§16 - У овом члану описана је мера заштите шуме ради очувања вредности шуме, обезбеђење сталног повећања њиховог прираста и приноса као и њихова општекорисна функција.

§22 - Дефинише се поступак доношења закона о крчењу шума, где је крчење шума дозвољено ради изградње привредних објеката и објеката друштвеног стандарда, шумских и других комуникација, као и превођења земљишта под шумом у пољопривредне културе које ће трајно давати веће користи него шума.

§23 - „Чиста сеча шуме може се вршити и ако није предвиђена шумскопривредном основом, ради изградње далековода, жичара и сличних објеката, привремених шумских путева и других привремених објеката као и ради отварања пожарних линија при зашењу високог шумског пожара и просецања потребних пролаза за извршење геодетских радова, ако се тиме не угрожавају заштитне функције шуме“.

§27 - Дефинише радне организације односно сопственике који газдују шумама и који су дужни да све радове газдовања шумама организују и обављају у време и на начин којим се обезбеђује одржавање шумског реда. Под одржавањем шумског реда подразумева се такво стање у шуми које обезбеђује услове за њено одржавање, обнављање и унапређивање, а нарочито за заштиту од пожара, биљних болести и штеточина.

§28-29 - Дефинише радне организације, као и грађане, чија је делатност примарна прерада дрвета, а овим послом се могу бавити искључиво ако постројења којима врше примарну прераду дрвета испуњавају прописане техничке и друге услове.

§35 - „Актом којим је шума проглашена за заштитну или за шуму са посебном наменом одређују се мере које се морају предузети у газдовању том шумом ради отварања намене због које је та шума проглашена за заштитну односно за шуму са посебном наменом“.

У овај закон унета је измена која се односи на управљање шумама, где се управљање шумама везује за програм развоја шумарства који се доноси на републичком нивоу. Поред тога, донет је и члан којим се радне органи-

зације обавезују да врше евиденцију свих извршених радова у шуми. Организације и сопственици који газдују шумама дужни су да раде на очувању вредности шума и обезбеђивању сталног повећавања прираста и приноса, као и њихових општекорисних функција према закону који то налаже. Значи, они су у обавези да унапреде природан начин обнове шуме, да примењују мере неге и заштите шума, да врше уносе четинарских врста у лишћарске шуме, да преводе ниске шуме у високе шуме и сл.

Крчење и чиста сеча дозвољени су само у случају изградње привредних објеката и објеката друштвеног стандарда, где ће ти објекти трајно давати веће користи него шума. Такође, сопственици и радне организације дужни су да све радове које раде у циљу газдовања шумом организују и изврше у време и на начин којима се обезбеђује одржавање шумског реда.

2. 8. Закон о шумама од 30. 04. 1974. године

§2 - „Шуме и шумска земљишта као добра од општег интереса због својих општекорисних функција уживају посебну заштитну одређену законом и користе се под условима и на начин прописан законом“.

§4 - „Шуме се морају одржавати, обнављати и користити тако да се очува њихова вредност обезбеде трајност и стално повећање прираста и приноса као и њихове општекорисне функције“.

§8 - „Шумама на које постоји право својине, газдују сопственици шума и старају се о њиховом унапређивању“.

§16 - Дефинише газдовање шумама које обухвата:

- 1) гајење шума;
- 2) производњу шумских сортимената и коришћење других шумских производа, коришћење шума за рекреацију и сл.;
- 3) изградњу и одржавање шумских саобраћајница и других објеката који се користе при газдовању шумама;
- 4) шумски транспорт;
- 5) стављање шумских сортимената и других шумских производа у промет.

§18 - „Организација која газдује шумама у друштвеној својини мора имати стручну службу за газдовање шумама“.

§40 - Обавезује сопственика да изврши пошумљавање паљика, површина на којима није успело подмлађивање и пошумљавање, као и на површинама на којима је извршено пуствошење и бесправна чиста сеча и крчење шума.

§41 - „Сопственик шуме која је обухваћена шумскопривредним подручјем дужан је да у газдовању шумом примењује мере и методе које се користе у газдовању шумом у друштвеној својини у том шумскопривредном подручју“.

§48 - „Крчење шума може се вршити ради промене врсте дрвећа или узгојних облика шуме, подизање шумских плантажа, изградње привредних објеката и објеката друштвеног стандарда јавних и шумских путева, проширења и изградње градова и насеља, отварања шумских просека и превођења земљишта под шумом пољопривредној култури која ће трајно давати веће користи него шума, ако се крчењем не угрожавају заштитне функције шума“.

§55 - „У шумама је по правилу дозвољено сакупљање природних шумских плодова (малине, купине, боровнице, јагоде, печурке и др.) и лековитог биља, ако по није штетно за производну способност шумског земљишта или за гајење шума, као и пчеларења“.

§64 - „Организације које газдују шумама у друштвеној својини и социјалној шумама дужни су да предузимају мере ради заштите шума од пожара и других елементарних непогода, биљних болести, штеточина и других штета“.

Прелазак на друштвено самоуправљање, као систем испољавања социјалистичких друштвених односа, произвео је крупне друштвене и привредне промене и реструктурирања која су задржала у све поре друштвених и привредних активности. У том смислу овај закон је промовисао и друштвено самоуправљање у области шумарства.

Првих неколико чланова овога закона у потпуности су исти као и у претходним законима. Углавном говоре о шумама и шумском земљишту као о добру од општег интереса, као и о томе да се постојеће шуме морају одржавати, обнављати и користити и то у циљу сталног повећања прираста и приноса. Такође, у овим донекле истим члановима, говори се о образовању шумско-привредних подручја ради обезбеђења што рационалнијег газдовања шумом.

На основу §18 овога закона, организације које газдују шумама дужне су да имају оформљену стручну службу за газдовање шумама. У овом закону проширује се могућност за коришћење шумских производа, тј. природних шумских плодова, као што су малине, купине и сл., и лековито биље, уз услове под којима се врше ове радње (сакупљање). Такође, у циљу квалитетнијег спровођења посебних мера заштите шума, организације које газдују шумама, односно власници шума, дужни су да предузму мере ради заштите шума од пожара и других елементарних непогода, биљних болести, штеточина и других штета.

2. 9. Општи закон о шумама од 29. 06. 1981. године

§1 - „Шуме и шумска земљишта као добра од општег интереса због својих општекорисних функција уживају посебну заштиту одређену законом и користе се под условима и на начин који је прописан законом“.

§2 - „Под општекорисним функцијама шума, у смислу овог закона, подразумевају се заштитне, хидролошке, климатолошке, хигијенско-здравствене, туристичко-рекреативне, привредне, напавне, научно-истраживачке и одбрамбене функције шума“.

§35 - „Забрањена је сеча четинарских стабала намењених за новогодишње и друге празнике“.

§43 - Дефинише карактеристике шуме која може бити проглашена за заштитну шуму.

У Закону о шумама, донетом 1981. године, извршене се неке измене и допуне претходног, тако да се већ у првом члану овог закона упознајемо са дефиницијом шуме. Ту се наглашава да она пре свега има општекорисну функцију, која има шири значај за целу друштвену заједницу. Већ у другом члану овог закона појављују се елементи који чине општекорисне функције, тј. шта се подразумева под општекорисним функцијама шума. У овом

закону извршена је и допуна везана за забрану сече четинарских врста намењених за новогодишње и друге празнике. Сече ових врста се могу вршити само у случају кад се врше прореде у подмлаћеним шумама или ако су стабла на шумским чистинама или на земљишту испод далековода. За сва четинарска стабла која су намењена за новогодишње и друге празнике издаје се пропратница, а та стабла морају бити посебно обележена (жигосана).

2. 10. Општи Закон о шумама из 06. 03. 1982. године

§1 - „Шуме морају да се искоришћавају у складу са општим условима предвиђеним законом којима се обезбеђује њихово рационално искоришћавање и дружи општи интереси“.

§2 - Дефинише општекорисне функције шума.

§4 - „Шуме се морају одржавати, обнављати и искоришћавати иако да се очува њихова вредност обезбеде трајности и стално повећање прирасла и приноса и њихове општекорисне функције“.

§6 - „Заштитне шуме служе првенствено за заштитну привредних и других објеката, насеља, водних токова, земљишта и друге имовине“.

§20 - „Коришћење шума у смислу овог закона, обухвата нарочито гајење шума (нега, заштитна и чување), обнову шума (пошумљавање, подмлађивање), итд.“.

§42 - У овом члану детаљно је дат приказ обавеза које имају власници шума, а које се односе на негу, очување и унапређење стања шума.

§44 - Закон дефинише да је сопственик дужан да изврши пошумљавање паљика, површина на којима није успело подмлађивање и пошумљавање као и на површинама на којима је извршено пустошење и бесправна чиста сеча и крчење шума или бесправна сеча ретких врста дрвећа.

§77 - „Самоуправне интересне заједнице за шумарство сарађују са покретом горана и самоуправним организацијама и заједницама у пошумљавању голети и другим заједничким радовима на унапређивању шумарства и у том циљу самоуправним споразумом одређују међусобна права, обавезе и одговорности“.

§89 - У овом члану јасно је дата дефиниција заштитних шума и шума са посебном наменом.

У овом закону су, такође, нарочито истакнуте општекорисне функције шума. Под општекорисним функцијама шума подразумева се заштитна, хидролошка, климатолошка, хигијенско-здравствена, туристичко-рекреативна, привредна и сл. У оквиру овог закона јасно су истакнути приоритети и задаци по питању гајења, унапређења и искоришћавања шума, али и посебно установљење обавезе којих би требало да се придржавају сопственици шума. Власник је у обавези да изврши пошумљавање на површинама где је извршена чиста сеча или крчење шума, као и тамо где није успело подмлађивање или је извршена бесправна сеча ретких врста. Јасно је истакнута сарадња Покрета горана са самоуправном организацијом у циљу пошумљавања голети и другим заједничким радовима на унапређивању шумарства, као и о њиховим правима, обавезама и одговорностима. Под мерама за унапређење стања шума подразумева се: побољшање ста-

ња и састава дрвног фонда, пошумљавање необраслог шумског земљишта и сл.

2. 11. Закон о изменама и допунама Закона о шумама од 23. 09. 1986. године

§4а - „Газдовање шумом је делатност од посебног друштвеног значаја“.

§26 - „На стругарама и другим постројењима за механичку прераду дрвета не може да се врши примарна прерада дрвета из шума и дрвета ван шума ако дрво није жигосано шумским жигом, односно обележено на други прописани начин и ако за ово дрво није издата пропратница“.

§31 - „Организација која газдује шумама у друштвеној својини обавезна је да прибави писмене исправе о основи коришћења и другим правима за шуме и шумско земљиште, установи и води евиденцију шума и шумског земљишта“.

Овим изменама и допунама се посебно наглашава значај газдовања шумама где је газдовање шумама делатност од посебног друштвеног интереса. Измењен је и члан који се односи на примарну прераду дрвета, где се прерада дрвета не може вршити уколико дрво претходно није жигосано шумским жигом и ако за њега не постоји издата пропратница. Такође, организација која газдује шумама није дужна да подноси извођачки план газдовања шумама за радове на мелиорацији деградираних шума и шикара, пошумљавању голети, нези и заштити шумских засада, већ радове изводи по програму за коришћење средстава на основу кога су јој од самоуправних заједница за шумарство и других учесника у финансирању тих радова додељена средства. Организације које газдују шумама у друштвеној својини обавезне су да прибаве писмене исправе ради коришћења шума и да воде евиденцију о радовима који се врше у шуми. У овом закону су обавезе и дужности организација или власника шума прецизиране у вишем степену него што је то било у ранијим законима.

2. 12. Општи Закон о шумама од 30. 09. 1989. године

§1 - „Шуме као добра од општег интереса морају се одржавати, обновљати и користити тако да се очува њихова вредност и обезбеди трајност и заштита и стално повећање прирасла и приноса као и њихове општекорисне функције“.

§3 - „Ради обезбеђења заштите шума, рационалног коришћења шума и шумског земљишта, остваривања средстава за репродукцију шума и других општих интереса образују се шумскопривредна удружења“.

§4 - „Ради обезбеђивања материјалних и других услова за заштиту, коришћење и унапређење шума оснива се друштвени Фонд за шуме“.

§14 - „Јавно предузеће дужно је да обезбеди стручно и рационално газдовање шумама које су му поверене на управљање, да сироводи мере заштите, гајења и искоришћавања шума као и унапређивање опште корисних функција шума утврђеним законима, другим прописима и општим актом“.

§20 - Овим чланом дата је детаљна дефиниција шумско-привредне основе, која има за циљ да утврди смернице и циљеве газдовања шумама у складу са природним и економским условима.

§56 - „Средства Фонда користе се за пошумљавање дољина, мелиорацију деградираних шума и шикара, производњу шумског семена и садног материјала, негу, заштити и одржавање шумских засада. Одржавање и обнову шума, изградњу шумских путева за потребе пошумљавања, мелиорације, неге и заштите шумских засада и заштите шума од пожара, за научна и студијска истраживања од значаја за шумарство“.

У овом закону неколико првих чланова (§1-3) су слични, тј. исти су као и у претходним законима. То су чланови који, углавном описују шуму као добро од општег интереса које треба да се обнавља и користи тако да се очува његова вредност, обезбеди трајност и заштита, као и то да се ради што боље заштите шуме образују шумско-привредна подручја. У овом закону се по први пут помиње оснивање Друштвеног фонда за шуме Србије чија је улога да обезбеди материјална средства за финансирање послова у шумарском сектору. Такође, помиње се и оснивање јавног предузећа за газдовање шумама, чија је улога да обезбеди стручно и рационално газдовање шумама које су му поверене на управљање, као и да спроводи мере заштите, газдовања и коришћења.

У делу који се односи на средства о гајењу, унапређењу и коришћењу шума постоји неколико чланова (§32-34) у којима се наглашава да је сопственик дужан да изврши пошумљавање паљика, површина на којима није успело подмлађивање и пошумљавање, као и површина на којима је бесправно извршена чиста сеча и крчење шума. Сопственик је дужан да у газдовању шумама примењује мере и методе које се примењују у газдовању шумама у друштвеној својини. У овом закону се помињу и споредни шумски производи који имају поред дрвета значајну улогу у шумарству, као и узгој дивљачи која се одвија у складу са посебном шумско-привредном основом и ловно-привредном основом. Власници шума обавезни су да предузимају мере ради заштите шума од пожара и других непогода, као и од биљних болести, штеточина, итд. Одговорности власника шума су наглашеније у овом закону, као и њихове обавезе по питању очувања и неге шума (пустошење, крчење шума, чиста сеча, сакупљање шумских плодова, противпожарна заштита и сл.).

2. 13. Општи Закон о шумама од 31. 07. 1991. године

§1 - „Заштита, унапређење, коришћење и управљање шумама и шумским земљиштем и другим потенцијалима шума остварује се под условима и на начин утврђен овим законом“.

§10 - „Делатности јавног предузећа „Србијашуме“ јесу:

1. гајење, одржавање и обнова шума, реконструкција и мелиорација деградираних шума и шикара, производња шумског семена и садног материјала и подизање нових шума и шумског засада.
2. производња шумских сортимената и коришћење других шумских производа и њихов транспорт, коришћење шума за рекреацију, узгој и лов дивљачи и друго коришћење шума.

3. *пројектовање, изградња и одржавачке шумских саобраћајница, паркова и зелених рекреативних површина и других објеката који служе газдовању шумом.*
4. *израда програма, пројеката и основа газдовања шума;*
- ...

10. унапређивање и коришћење осталих корисних функција шума“.

§21 - „Шумско подручје обухвата шуме у државној и приватној својини“.

§36 - Одређује да су корисници и сопственици дужни да изврше пошумљавање паљика, површина на којима није успело подмлађивање и пошумљавање, као и на површинама на којима је извршено пустошење, бесправна чиста сеча и крчење шума или бесправна сеча ретких врста дрвећа, у року и на начин који одреди надлежни инспекцијски орган.

У овом закону се помиње оснивање јавног предузећа за газдовање шумама у државној својини, Јавно предузеће „Србијашуме“. Основна делатност предузећа је гајење, одржавање и обнова шума, производња шумских сортимената, коришћење других шумских производа, коришћење шума за рекреацију, гајење и лов дивљачи итд. Једна од основних делатности је и израда програма, пројеката и основа газдовања шумама по принципу одрживости. Финансирање предузећа обавља се продајом шумских сортимената, пружањем услуга, накнада за искрчену шуму, од кредита, из буџета републике итд. У овом закону можемо приметити да има 27 шумских подручја уместо претходних 16. Ова шумска подручја углавном су се образвала према географским и природним условима.

Казнене одредбе у закону су много строжије у поређењу са претходним и прописују знатно рестриктивнија ограничења за власнике шума.

3. ЗАКЉУЧАК

Из прегледа закона може се закључити да шуме имају значајне еколошке функције које обухватају: заштиту земљишта од ерозије, заштиту изворишта водоснабдевања, пољезащитне појасеве итд. Шуме у заштићеним природним добрима, такође, имају статус шума са приоритетним функцијама, односно шума са посебном наменом. У скоро све законе уткана је обавеза коришћења свих елемената биодиверзитета, дакле и шума, али на начин који омогућава њихов опстанак, обнављање и унапређење. У појединим члановима инсистира се на принципу одрживог коришћења природних извора, што подразумева и одрживо коришћење шума. Овај принцип у неким од закона није експлицитно наглашен, али се прегледом одређених чланова јасно уочава. При томе је битно нагласити да је у свим законима прописано да се шуме користе у складу са природним условима и потенцијалима животне средине.

У скоро свим новијим законима, на почетку се дефинише појам шуме, као и обавезе према шумама, које морају да се одржавају, обнављају и користе на такав начин да се очува њихова општекорисна функција. Под овим функцијама подразумевају се позитивни утицаји шума на животну средину, а посебно на: заштитне, хидролошке и климатске функције. Корисници и сопственици шума, међу којима је и ЈП „Србијашуме“, у посеб-

ној су обавези да пошумљавају површине оголене пожаром, тамо где није успело претходно подмлађивање или пошумљавање, као и површине на којима је извршена бесправна сеча. Законодавац је у складу са обавезама и дужностима власника успоставио и рестриктивне мере у законима у облику јасних забрана намењених заштити шума, које се огледају у сфери еколошко-заштитних функција (забране сече семенских састојина, чисте сече, подбељивање стабала, оштећивање засада, загађивање шума и сл.). У ту сврху законодавац је прописао и обавезе које се односе на кориснике шума, а које се тичу унапређења стања шума: газдовање шумама које се прилагођава условима средине и биолошким особинама дрвећа, природан начин обнављања шума, превођење ниских у високе шуме, пошумљавање итд.

Шуме су станишта неких веома ретких врста дрвећа, биљака и животиња, те је у том смислу прописана забрана сече стабала појединих ретких врста дрвећа, као и забрана сакупљања шумских плодова и биљака у категорији заштићених, да се не би ометао природни процес обнављања шума.

ЈП „Србијашуме“ је у обавези да обезбеди службу за чување шума (рад чувара), док Република успоставља тзв. шумарску инспекцију која има јасно дефинисане задатке: да прегледа места где се врши сеча, да је обустави ако она није у складу са еколошким прописима и да пропише одговарајуће мере. За поступање противно регулама Закона о шумама, законодавац је прописао казнену и кривичну одговорност, а све ради што адекватније заштите шума.

Оно што је карактеристично за све анализиране законе је да су скоро све прописане мере рестриктивног карактера (различите врсте забрана или стриктног одређивања поступака везаних за шуме). Скоро да и нема чланова закона који имају стимулативни карактер, којима се дефинише корист за онога ко треба да предузме неку радњу у шуми или у вези са њом (нпр. ослобађање од неких дацбина ако се правилно и у складу са циљевима шумарске политике поступа са шумом и слична решења). То би свакако требало имати у виду приликом наредних ревизија Закона о шумама и других пратећих закона који третирају шуме, јер се тако у знатно већој мери обезбеђује да већина оних који поседују шуму или раде у њој све неопходне радње обављају у складу са друштвеним интересима. Значи, треба повезати индивидуалне и друштвене интересе, јер све еколошке добитке од шума, а посебно значај и сврху одређених стручних радњи у шумама које имају и свој еколошки аспект, мало ко ван шумарске струке може јасно да препозна и дефинише. Поред тога, није занемарљиво да се при томе значајно смањује потреба за административном контролом спровођења законских и других правних норми, а у складу с тим мањи су и пратећи трошкови административних радњи.

ЛИТЕРАТУРА

- Ј о в а н о в и ћ - К о л о м е ј ц е в а Л. (1998): *Еколошки менаџмент*, Факултет за менаџмент, Универзитет „Браћа Карић“, Београд (235)
Ј о л ц и ћ В. (2002): *Еколошко право*, Желнид, Београд (361)

- Ракочевић В., Николић Д. (1992): *Законодавство у области шумарства*, „Шумарство и прерада дрвета у Србији кроз векове“, Савез инжењера и техничара шумарства и прераде дрвета Србије, Београд (159-182)
- (1950): *Службени гласник НР Србије* 6/50, Београд
- (1955): *Службени гласник НР Србије* 97/55, Београд
- (1961/а): *Службени гласник НРС* 47/61, Београд
- (1965/а): *Службени гласник НРС* 15/65, Београд
- (1967): *Службени гласник СР Србије* 20/67, Београд
- (1968): *Службени гласник СР Србије* 23/68, Београд
- (1971): *Службени гласник СР Србије* 24/71, Београд
- (1974): *Службени гласник СР Србије* 19/74, Београд
- (1975): *Службени гласник СР Србије* 54/75, Београд
- (1977): *Службени гласник СР Србије* 14/77, Београд
- (1981): *Службени гласник СР Србије* 39/81, Београд
- (1982): *Службени гласник СР Србије* 12/82, Београд
- (1986): *Службени гласник СРС* 37/86, Београд
- (1989/а): *Службени гласник СР Србије* 45/89, Београд
- (1989/б): *Службени гласник СР Србије* 49/89, Београд
- (1990/а): *Службени гласник СР Србије* 21/90, Београд
- (1990/б): *Службени гласник СР Србије* 23/90, Београд
- (1990/в): *Службени гласник СР Србије* 32/90, Београд
- (1991): *Службени гласник СР Србије* 46/91, Београд
- (1947): *Службени листи ФНРЈ* 106/47, Београд
- (1961/б): *Службени листи СФРЈ* 16/61, Београд
- (1965/б): *Службени листи СФРЈ* 11/65, Београд
- (1965/в): *Службени листи СФРЈ* 26/65, Београд

ECOLOGICAL ASPECTS IN FOREST LAWS AFTER THE SECOND WORLD WAR IN SERBIA

Ljiljana Keča, Nenad Ranković

Summary

Forests have significant ecological functions which include: protection of land against erosion, protection of headwaters of water supplies, shelterbelts, etc. The review of Laws presented in this paper shows clearly the presence of the commitment of using all elements of biodiversity, therefore also forests, in a way that enables their survival, regeneration and the enhancement their state. Some articles incorporate the principle of sustainable utilisation of natural resources, which also includes sustainable utilisation of forests. Almost all recent Laws define the term forest by the initial articles, as well as the obligations to forests, which have to be maintained, regenerated and harvested in such a way as to conserve their multiple use function. The legislator, pursuant to the obligations and duties of forest owners, has also established the restrictive measures in the form of distinct prohibitions intended to forest protection, which are reflected in the sphere of ecological-protection functions (prohibition of felling seed stands, clear cutting, tree girdling, damage to plantations, forest contamination, etc.).

The common characteristic of all analysed Laws is that almost all prescribed measures have a restrictive character (various types of prohibitions or strict definitions of the procedures related to forests). There are almost no Law articles with a stimulation character, which define the benefits to the performers of forest operations or in connection with them. This means that individual and social interests have to be linked, because all ecological gains from forests, and especially the significance and the purpose of the professional operations in forests, which also have the ecological aspect, can be recognized and defined clearly only by few persons outside the forestry profession.

